

Отримано 25.07.2023
Голова спеціалізованої
вченої ради ДФ.26.133.029
з.д.к., проф. Колесник О.С.
О.С.

Голові спеціалізованої вченої ради
ДФ.26.133.029 у Київському університеті
імені Бориса Грінченка
докторові філологічних наук, професорові,
професорові кафедри германської філології
Факультету романо-германської філології
Колеснику Олександрю Сергійовичу

Рецензія

Офіційного опонента **Семеніста Івана Васильовича**, доктора філологічних наук, доцента, професора кафедри східної культури і літератури, декану Факультету східних мов Київського університету імені Бориса Грінченка, про дисертацію **Катерини Миколаївни Білик «Жанр “надзвичайні новини” у сучасному європейському медіадискурсі»**, подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 035 Філологія галузі знань 03 Гуманітарні науки.

1. Актуальність дисертаційного дослідження. Дисертацію присвячено лінгвальним характеристикам корпусу медіатекстів тематики "війна в Україні". Схарактеризовано явище медіатекстів у науковій літературі. Здійснено аналіз теоретико-методологічних основ лінгвальних характеристик медіатекстів. Виявлено основні лінгвальні характеристики медіатекстів тематики "війна в Україні", а саме: превалювання емоційно-забарвленої лексики, значний відсоток застосування лем із категорій "наявність антропонімів", "використання топонімів", "застосування хрононімів", "застосування лексичних сполучень", "використання числівників", "використання аббревіатури», проте відзначено незначний відсоток наявності новин на відображення категорії "зазначення вікових категорій учасників подій".

З огляду на те, що питання війни росії з Україною, підтримка України західними партнерами та нові терористичні атаки з боку росії стали одними із найважливіших тем ЗМІ, окреслена проблема потребує докладного вивчення, а саме лінгвістичного, адже сучасні ЗМІ виконують маніпулятивну функцію, змінюючи інтерпретацію інформації у свідомості та сприйнятті читачів. За допомогою корпусного аналізу "Sketch Engine" медіатекстів тематики "Війна в Україні" на матеріалі провідного українського інтернет-видання "Газета по-українськи" за 2022–2023 роки проаналізовано лінгвальні особливості новинних повідомлень: у текстах новин наявна значна кількість аббревіатур, а саме на позначення "ЗСУ", "ППО"; серед антропонімів найчастіше вживаним словом є "Зеленський"; щодо топонімів, виявлено перелік лем, які використовуються в заголовку новин найчастіше: "Бахмут", "Луганськ", "Донецьк", "Буча", "росія", "Україна", "Захід"; проаналізовано лексичні сполучення, у яких превалює лема "особовий склад"; категорія "використання числівників" демонструє, що в текстах новин тематики "Війна в Україні" Генштаб подає узагальнювальну статистику відповідно до запиту, що спровокувало незначну кількість новин із

категорії "зазначення вікових категорій учасників подій", і, як наслідок, в основу цієї категорії увійшли найбільш сенсаційні повідомлення, особливо виокремлюють вік та стан загиблих чи ушкоджених дітей.

2. Наукова новизна результатів дисертації. Виявлено наявність влучно застосованого українського воєнного сленгу в категорії "емоційно-забарвлена лексика", який укорінився та набув значної популярності серед текстів новин тематики "Війна в Україні" в інтернет-виданні "Газета по-українськи" та й загалом в інтернет-просторі.

У зв'язку з багатозначністю термінів, прихованим сенсом, відсутністю еквівалентів неологізмів, особливо воєнної тематики, виникають труднощі з перекладом та розумінням

3. Теоретичне і практичне значення результатів дисертації.

Теоретичне значення зумовлене тим, що основні положення й висновки дисертації про специфіку текстів жанру "надзвичайні новини" у сучасному європейському медіадискурсі становлять внесок до теорії корпусної лінгвістики, етнолінгвістики, вчень про медіадискурс, дискурсологію; дозволяють розширити уявлення щодо класифікації медіатекстів, текстів жанру "надзвичайні новини" у тому числі; дослідження лінгвальних особливостей відібраних французьких, англійських, українських медіатекстів значно розширюють уявлення про зміни у мовному середовищі. Результати аналізу дослідження медіатекстів є внеском у подальший розвиток теорії функціональної стилістики європейських мов, основою для вивчення мовностилістичних засобів жанру "надзвичайні новини".

Практична значущість отриманих результатів дослідження полягає в можливості використання її результатів, положень і висновків під час викладання дисциплін «Стилїстика англійської мови», «Стилїстика французької мови», «Стилїстика української мови», «Лінгвостилїстична інтерпретація тексту», філологічної практики, розробці нових підручників та навчально-методичних матеріалів.

4. Наукова обґрунтованість результатів дослідження, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Дисертантка Білик К. М. за допомогою аналізу медіатекстів тематики "війна в Україні" в інтернет-виданні "Газета поукраїнськи" (9) за 2022–2023 роки, який реалізовано завдяки застосуванню корпусно-цифрового підходу, виявила низку лінгвальних особливостей новинних повідомлень, а саме: виокремлено критерії лінгвального аналізу медіатекстів; відстежено частоту використання лем за відповідними критеріями, виявлено сленгізми, які виникли на початку повномасштабного російського вторгнення; виділено сленгізми словосполучення, розтлумачено та описано кількісну складову; проаналізовано та узагальнено теоретико-методологічну базу дослідження. Перспективи наукових пошуків полягають у вивченні корпусу медіатекстів жанру "Надзвичайні новини" інших тематичних категорій на матеріалах соціальних мереж європейських країн різних

років із застосуванням інструментів для дослідження MonoConc, AntConc, WordSmith, Virtual Corpus Manager(VMC).

5. Рівень виконання поставленого наукового завдання та оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності.

У роботі здійснено порівняльний аналіз лінгвальних особливостей застосування текстів жанру «Надзвичайні новини» у французькій, англійській, українській газетах: за критерієм «Використання топонімів» відображено третину від загальної кількості корпусу новин українських текстів за 2019-2020 роки, п'яту частину у французьких й англійських текстах; за 2021-2022 роки корпус текстів новин англійської газети нараховує майже половину топонімів у порівнянні з газетами інших європейських мов. За критерієм «емоційно-забарвлена лексика» в українських текстах відслідковано п'ята частина такої лексики із загального обсягу новин, в англійських і французьких новинах виявлено незначний показник емоційної лексики. Дисертацію виконано відповідно до тематичного плану науково-дослідної роботи кафедри германської філології Факультету романо-германської філології Київського університету імені Бориса Грінченка «Розвиток європейських мов та літератур в контексті міжкультурної комунікації» (реєстраційний номер 0116U006607), «Цифрова трансформаційна лінгвістика та міжкультурна комунікація у романо-германських мовах» (реєстраційний номер 0123U102796). Тему дисертації затверджено Вченою радою Київського університету імені Бориса Грінченка (протокол №9 від 31 жовтня 2019 р.).

6. Апробація результатів дисертації. Повнота викладу основних результатів дисертації у наукових публікаціях. Дисертація, виконана Катериною Білик, є самостійним науковим дослідженням актуальної проблеми, містить оригінальні підходи до розв'язання теоретичних і практичних завдань. Основні положення дисертації містять елементи новизни. Наукові положення повністю обґрунтовані і отримали необхідну апробацію на наукових конференціях.

Теоретичні положення та практичні результати дослідження були представлені на науково-практичних конференціях, зокрема:

міжнародних: «European values conference» (Online, 2021); «Interdisciplinary Skills Development Through Final Qualification Assessment: Survey Study For European And Oriental Languages Programs» (Online, 2021); «I Міжнародна науково-теоретична конференція «Débats scientifiques et orientations prospectives du développement scientifique» (Париж, 2021); «Tendances scientifiques de la recherche fondamentale et appliquée (Онлайн, Страсбург, Франція, 2020); «Конкурс для молодих дослідників імені Георгія Гамова-2020» (Харків, онлайн, 2020);

всеукраїнських: «Дослідження молодих вчених: від ідей до реалізації» (Київ, 2021); «V Всеукраїнська науково-практична онлайн-конференція студентів, аспірантів, докторантів та молодих учених, Актуальні проблеми літературознавства та мовознавства» (Онлайн, Київ, 2020);

семінарах-тренінгах: «Фестиваль науки. Прикладні технології у філологічних студіях» (Київ, 2021); «Особливості застосування інтерактивних технологій у навчанні філологів» (Київ, 2021);

проєктах-програмах: міжнародний проєкт Горизонт 2020 (Європейська лексикографічна структура ELEXIS); Еразмус+ State-international-public: European values and norms determining interdisciplinary university module (STIPENDIUM).

Основні результати дослідження відображено у 8 наукових публікаціях, із них – 2 одноосібні, 6 – у співавторстві: 4 статті – у наукових статтях, опублікованих у наукових виданнях, включених на дату опублікування до переліку наукових фахових видань України; 4 – публікацій, у яких додатково висвітлено результати дисертації.

7. Структура та зміст дисертації, її самостійність, завершеність, відповідність вимогам щодо оформлення й обсягу. Дисертацію структуровано відповідно до визначеної мети та поставлених завдань, сформульованих у вступі, що містить характеристику актуальності, наукової новизни, об'єкта, предмета дослідження, теоретичного і практичного значення, методів і апробації роботи. Усіх формальних вимог у роботі дотримано.

Також у першому розділі дисертаційної роботи автором охарактеризовано та класифіковано медіатексти жанру «Надзвичайні новини», які належать до аналітичного типу текстів, що мають на меті оперативне інформаційне повідомлення про екстрені події.

Дисертантка Білик К. М. розробила авторську тематичну класифікацію надзвичайних новин французької газети «Le Parisien» («La guerre en Ukraine», «COVID-19», «La crime», «La suicide», «Les phénomènes naturels», «Le mystère», «Les accidents»); англійської газети «BBC News» «Новини», «Спорт» та «Найкраще в 2021»); української газети «Газета по-українськи» («Війна в Україні», «Нещасні випадки», «Політика», «Природні катастрофи», «Пожежі», «Пограбування», «Вбивство», «Українці за-кордоном», «COVID-19», «Насилля», «Зникнення»).

У другому розділі дисертанткою було проаналізовано вибір цифрових інструментів дослідження текстів жанру «Надзвичайні новини» у сучасному європейському медіадискурсі. Дослідження медіатекстів жанру «Надзвичайні новини» ґрунтується на корпусно-цифровому підході, який передбачає вивчення змін у мові з позиції процедурних, технічних, лінгвальних і змістових характеристик. Дисертанткою виокремлено методи корпусно-цифрового дослідження медіатекстів, а саме: метод медіамоніторингу, метод критичного аналізу в медіа, метод дискурс-аналізу, метод контент-аналізу, змістовно-логічний метод ЗМІ, метод когнітивного аналізу, метод лінгвокультурного аналізу в медіа, дистрибутивно-статистичний метод. Серед інструментів корпусного дослідження виокремлено: «Sketch Engine», «Voyant Tools».

Третій розділ присвячено дослідженню особливостей застосування текстів жанру «Надзвичайні новини» у сучасному європейському медіадискурсі. На основі вибірки матеріалів новин сучасного європейського медіадискурсу жанру

«Надзвичайні новини» виокремлено основну тематичну класифікацію текстів за роками. Визначено критерії аналізу медіатекстів: емоційно-забарвлена лексика; клішована лексика; наявність антропонімів; використання топонімі; застосування хрононімів; наявність цитувань; застосування лексичних сполучень; використання числівників; зазначення вікових категорій учасників подій; використання абревіатур. Відповідно до результатів емпіричного дослідження визначено характерні риси медіатекстів жанру «Надзвичайні новини»: переважання риторичної експресивної лексики; відсутність чітко виокремленої вікової категорії учасників; стислість викладки матеріалу; застосування гіперпосилань; переважання прямої мови; наявність ознак креолізації текстів; переважання топонімів, хрононімів; акцентуація на заголовки текстів; наявність англіцизмів в українських текстах новин.

8. Дотримання академічної доброчесності у дисертації та наукових публікаціях. Відсутність (наявність) академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації. Аналіз тексту дисертації Білик К. М. дає підстави стверджувати, що здобувачка дотрималася вимог академічної доброчесності в повному обсязі.

9. Дискусійні положення та зауваження до дисертації.

Основні дискусійні моменти вже обговорено під час аналізу змісту розділів дисертації. Тут наведемо лише окремі загальні міркування. Окремі положення дисертації спонукають до дискусії, а деякі аспекти потребують уточнень:

1. Визначте характерні риси медіатекстів жанру «Надзвичайні новини».

2. Зустрічаються протягом тексту дисертації кальковані лексеми та словосполучення, наприклад, прослідкувати замість простежити (див. стор. 25, 69, 83-84, 88 та ін.), в повній мірі замість повною мірою (див. стор. 69, 71).

Висловлені коментарі та зауваження не є категоричними. Позиції та переконання авторки мають право на відстоювання під час захисту дисертації.

10. Загальний висновок про рівень набуття здобувачем теоретичних знань, відповідних умінь, навичок та компетентностей.

Здобувачка, Білик Катерина Миколаївна, має високий рівень теоретичних знань, практичних умінь, навичок і компетентностей. Вона здатна самостійно проводити дослідження, робити висновки, доводити свою позицію, дискутувати. Неабияке значення має вміння дисертантки бачити проблемні питання й визначати перспективи дослідження. Усі представлені міркування не мають характеру зауважень, а є роздумами з приводу актуальної проблематики дисертації Білик К. М.

11. Загальна оцінка дисертації і наукових публікацій щодо їхнього наукового рівня з урахуванням дотримання академічної доброчесності та щодо відповідності вимогам.

Зауваження, що висловлені вище, мають дискусійний характер, через що не зменшують наукову новизну, теоретичну та практичну значущість дисертації, що рецензується.

Дисертація Білик Катерини Миколаївни «Жанр “надзвичайні новини” у сучасному європейському медіадискурсі» є завершеною науковою працею, у якій авторка отримала нові наукові результати.

Дисертація відповідає п.6-9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. №44 (зі змінами), наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 №40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації», затвердженого Міністерством юстиції України 03.02.2017 за №155/30023, а авторка роботи – Білик Катерина Миколаївна – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 035 Філологія.

Рецензент:

доктор філологічних наук,
доцент, професор кафедри східної
культури і літератури
Факультету східних мов
Київського університету
імені Бориса Грінченка

Іван СЕМЕНІСТ

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
Ідентифікаційний код 02136554

ВЛАСНОРУЧНИЙ ПІДПИС
Семенист І ЗАСВІДЧУЮ
(ПІБ)

Київ проф. филол. наук Іван Семенист
(Підпис)